

«Ο Μαρξ και ο σύγχρονος καπιταλισμός στη Ρωσία. Προβλήματα των Αριστερών Δυνάμεων»*

Georgy N. Tsagolov, Καθηγητής του Διεθνούς Πανεπιστημίου της Μόσχας,

Ακαδημαϊκός και Μέλος της Ρωσικής Εταιρείας Συγγραφέων

Ο Μαρξ και η Ρωσία

Είναι πολύ ευχάριστο για μένα να συμμετέχω σε ένα συνέδριο αφιερωμένο στην 200ή επέτειο από την γέννηση του Karl Marx. Πολύ δε περισσότερο, όταν αυτό λαμβάνει χώρα στο πανεπιστήμιο της Αθήνας, σε μια χώρα με αρχαία και ένδοξη ιστορία. Εξαιρετοι διανοητές από την Ελλάδα, - φιλόσοφοι και συγγραφείς- βρίσκονταν στον επίκεντρο της προσοχής και των ενδιαφερόντων του εξαιρετικά ιδιοφυούς Γερμανού στοχαστή και φλογερού επαναστάτη. Όχι τυχαία, ο Marx επέλεξε τη διάσταση των απόψεων των αρχαίων Ελλήνων φιλοσόφων, του Δημόκριτου και του Επίκουρου ως θέμα για τη διδακτορική του διατριβή, την οποία υποστήριξε όταν ήταν 23 χρονών.

Εγώ, όντας από την Ρωσία, θα ήθελα σήμερα να προσπαθήσω με λίγα λόγια να παρουσιάσω τους δεσμούς του Marx με τη χώρα μας, να περιγράψω τις ιδιαιτερότητες του σύγχρονου ρωσικού καπιταλισμού και δια αυτής της σύνδεσης να καταδείξω τα προβλήματα των αριστερών δυνάμεων. Όπως όλοι γνωρίζετε, ακριβώς πριν από 101 χρόνια, η Ρωσία, ακολουθώντας την θεωρία του Marx, ήταν η πρώτη χώρα στην οποία επετεύχθη σοσιαλιστική επανάσταση. Οδηγούμενη από τις κατευθυντήριες γραμμές του, η Ρωσία επί 70 χρόνια, οικοδομούσε την κοινωνική ζωή με βάση τις αντικαπιταλιστικές αρχές, που είχαν μεγάλη και θετική επίδραση στον υπόλοιπο κόσμο. Ο καπιταλισμός, τουλάχιστον εν μέρει, είχε κοινωνικοποιηθεί. Ωστόσο, το σοσιαλιστικό καθεστώς στη χώρα μας, είχε αποκτήσει πρώτα δικτατορικό και έπειτα γραφειοκρατικό χαρακτήρα.

Η Περεστρόικα, που ξεκίνησε στα μέσα της δεκαετίας του 80 του 20ού αιώνα, έθεσε ως καθήκον της τον εκδημοκρατισμό του σοσιαλισμού, αλλά απέτυχε στο να προσδιορίσει τους σωστούς στόχους και τον σωστό προσανατολισμό, να επιλέξει τον σωστό τρόπο για την επίτευξή τους. Με τη συμβολή της εχθρικής Δύσης, η διεφθαρμένη νομενκλατούρα προχώρησε σε μια αντισοσιαλιστική επανάσταση. Υπό το πρόσχημα των μεταρρυθμίσεων της αγοράς, η ραχοκοκαλιά μιας σχεδιασμένης οικονομίας συντρίφτηκε και αναδύθηκε ένας εγκληματικός, και στη συνέχεια γραφειοκρατικός και ολιγαρχικός καπιταλισμός ημι-περιφερικού τύπου, βυθίζοντας τη χώρα σε μια τεράστια οικονομική κρίση. Η σοσιαλιστική ιδεολογία, που κυριαρχούσε πριν στο πεδίο, εξαλείφθηκε και αντικαταστάθηκε από την ιδεολογία "της πορτοφόλας".

Ήταν αλήθεια ο Marx ρωσοφοβικός;

Όχι μόνο οι πολιτικοί μας ηγέτες είχαν απομακρυνθεί από τον Marx αλλά και πολλοί από τους σκεπτόμενους συμπατριώτες μου είναι επιφυλακτικοί σχετικά με αυτόν, λέγοντας ότι δήθεν ο Marx "δεν συμπαθούσε τους Ρώσους". Τα πράγματα δεν είναι ακριβώς έτσι -αυτό που δεν συμπαθούσε ήταν το μοναρχικό καθεστώς. Στην "Εφημερίδα του Ρήνου" στις 4 Ιανουαρίου 1843, ο Marx χαρακτήρισε την τσαρική Ρωσία ως το κύριο στήριγμα των Ευρωπαϊκών απολυταρχικών καθεστώτων. Έχοντας μάθει για το άρθρο, ο τσάρος Νικόλαος Α', αμέσως απαίτησε από τον Πρώσο σύμμαχο του Friedrich Wilhelm τον τέταρτο, να ασκήσει καλύτερο έλεγχο στα μέσα ενημέρωσης. Και ο Γερμανός Βασιλιάς αμέσως διέταξε να κλείσει η εφημερίδα.

Έχοντας μείνει μόνος, ο Marx έγινε πιο δραστήριος και ριζοσπάστης μέσα από άλλα έντυπα μέσα. Αυτό το ελεύθερο πνεύμα έγινε πονοκέφαλος για τις πρωσικές αρχές. Πρώτα, επιχείρησαν να δωροδοκήσουν τον εξεγερμένο δημοσιογράφο προσφέροντάς του μια προσοδοφόρα θέση στις επίσημες δομές, αλλά η προσπάθεια απέτυχε. Έχοντας νιώσει τον κίνδυνο της σύλληψης του, ο Marx πήγε στην Γαλλία το φθινόπωρο του 1843. Στο Παρίσι ήρθε σε επαφή με διάσημους σοσιαλιστές, επαναστάτες και στοχαστές, που είχαν συγκεντρωθεί εκεί από όλο τον κόσμο. Ανάμεσά τους ήταν και Ρώσοι πολιτικοί Εμιγκρέδες. Με κάποιους από αυτούς, ο Marx απέκτησε στενές και θερμές σχέσεις. Κάποιοι από αυτούς έγιναν υποστηρικτές και σύντροφοι στο έργο του. Από αυτούς έλαβε πολλές πληροφορίες για τη Ρωσία. Σχεδόν όλοι οι Ρώσοι αναγνώριζαν την υπεροχή του πνεύματός του, την μεγάλη και βαθιά μόρφωσή του, και ο Marx συνεργάστηκε με μερικούς από αυτούς μεταγενέστερα, διαφώνησε και μερικές φορές ήρθε σε σύγκρουση.

Ο Marx από νεαρή ηλικία διαμόρφωσε την πλήρη εικόνα της κοινωνικής επανάστασης, την οποία εξέλιξε και υπερασπίστηκε σε όλη του τη ζωή. Ο πυρήνας των απόψεων του παρέμεινε ο ίδιος και δεν αφορούσε μόνο την φύση του καπιταλισμού. Παράλληλα με τις προφητικές ιδέες, ανέκυψαν και ερωτήματα που δεν ήταν εξ' ολοκλήρου σαφή. Οι βαθιά σκεπτόμενοι Ρώσοι εμιγκρέδες κατά τη διάρκεια της αντιπαράθεσής τους με τον Marx, εξέφρασαν τις ιδέες τους, καταδεικνύοντας τα αδύναμα και όχι επαρκώς επεξεργασμένα τμήματα της θεωρίας του Marx. Ο σοσιαλισμός που εφαρμόστηκε στην πράξη τον 20ό αιώνα, επιβεβαίωσε το δίκαιο κάποιων απόψεων των κριτικών αυτών πνευμάτων από τη Ρωσία, που ήρθαν σε αντιπαράθεση με τον Marx. Προεξέχοντες αυτών, ήταν ο M.F. Bakunin και ο A.I. Herzen.

Ο Bakunin, ο Herzen και οι άλλοι.

Ο Mikhail Aleksandrovich Bakunin (1814-1876) ήταν μια έντονη και αμφιλεγόμενη προσωπικότητα. Αδυσώπητος εχθρός της τσαρικής εξουσίας, την θεωρούσε ως την πιο "μεγάλη, καλά μελετημένη οργάνωση ανομίας, βαρβαρότητας και λήστευσης". Μετέφρασε στα ρωσικά το "Μανιφέστο του Κομμουνιστικού Κόμματος", και είχε εμπλακεί στη μετάφραση του "Κεφαλαίου". Αλλά ο Mikhail Aleksandrovich δεν ήταν υποστηρικτής της επαναστατικής δικτατορίας του προλεταριάτου, και ακολούθησε λαϊκιστικές και αναρχικές απόψεις. Στο άρθρο του "Κομμουνισμός" (1843) έγραψε χωρίς περιστροφές: "Αυτό δεν είναι μια ελεύθερη κοινωνία, δεν είναι μια αληθινή ζωντανή ένωση ελεύθερων ανθρώπων, αλλά ένας αφόρητος καταναγκασμός, ένα κοπάδι ζώων ενωμένα με τη βία που επιδιώκουν αποκλειστικά υλικούς στόχους, μη γνωρίζοντας τίποτα για την πνευματική ζωή και τις υψηλές απολαύσεις της". Ήταν αναφανδόν υπέρ μιας κοινωνίας, βασισμένης σε αυτοδιοικούμενες ανεξάρτητες κομμούνες (κοινότητες). Στο έργο του "Κρατισμός και Αναρχία" (1873), έγραψε: "Καμιά δικτατορία δεν έχει στόχο διαφορετικό από το να διαιωνίσει τον εαυτό της ...η Δικτατορία μόνο σκλαβιά μεταξύ των ανθρώπων μπορεί να παράγει".

Κάποτε δήλωσε: "Ακόμη και ο πιο φλογερός επαναστάτης σε ένα χρόνο θα γίνει χειρότερος από τον ίδιο τον Τσάρο εάν του δοθεί απόλυτη εξουσία". Στο έργο του εκείνης της περιόδου, επίσης προειδοποιούσε: "Το Κράτος, ακόμη και ένα κομμουνιστικό κράτος, που είναι όνειρο πολλών υποστηρικτών του Marx... εμπιστευόμενο στη γραφειοκρατία την εξουσία γύρω από τη γεωργία και την πληρωμή των μισθών στους εργάτες... θα οδηγούσε σε φρικτό παραλογισμό, λυπηρή λεηλασία και αχρείο δεσποτισμό". Δεν προέβλεψε ορισμένες πτυχές της μεταγενέστερης σοβιετικής καθημερινότητας; Το 1868 ο Bakunin προσχώρησε στην Α' Διεθνή, που ιδρύθηκε από τον Marx, αλλά αργότερα αντιπαρατέθηκε στον "κρατισμό" του Marx και συγκρούστηκε για την ηγεσία αυτής της οργάνωσης.

Μετά από λίγο καιρό οι αναρχικοί και ο Bakunin ως επικεφαλής τους εκδιώχθηκαν από αυτή. Ασκώντας κριτική στον Marx, ο Bakunin υποστήριξε: "Είναι ένας αυταρχικός κομμουνιστής και υποστηρικτής της απελευθέρωσης και της νέας οργάνωσης του προλεταριάτου από το κράτος, δηλαδή από τα πάνω προς τα κάτω, μέσα από τη διανοήση και την επιστημονική προσέγγιση μιας μορφωμένης μειονότητας, που εκφράζει σοσιαλιστικές ιδέες και ασκεί νόμιμη εξουσία πάνω σε αδαείς και ανόητες μάζες προς όφελός τους".

Ο Marx και ο Bakunin είχαν και άλλες διαφορές στις απόψεις τους, και οι διαφωνίες τους συχνά εξελίσσονταν σε συγκρούσεις. Ο Marx μεμφόταν τον Bakunin για Πανσλαβισμό - την επιθυμία να ενώσει όλους τους Σλαβικούς λαούς ενάντια στα κεντρικά ευρωπαϊκά κράτη, και ο Bakunin αντίστροφα εγκαλούσε τον Marx για Πανγερμανισμό. Ωστόσο ο Bakunin στο δοκίμιό του "Οι σχέσεις μου με τον

Marx" που γράφτηκε το 1871 δεν μπορούσε να μην παραδεχθεί: "Ο Marx-είναι μια μεγάλη διάνοια και ένας επιστήμονας με την ευρύτατη και πιο σοβαρή σημασία της λέξης. Εξάλλου ο Marx έχει με πάθος αφοσιωθεί στην υπόθεση του προλεταριάτου, στην οποία έδωσε όλη του τη ζωή".

Ο Ρώσος χρονικογράφος και ειδικός στη λογοτεχνία P.V. Anpenkov, που γνώριζε καλά τον Marx και αναγνώριζε κάποια χαρακτηριστικά δικτάτορα σε αυτόν θυμάται παρόλα αυτά: "Ο Marx ήταν ο τύπος του ανθρώπου, που είναι φτιαγμένος από θέληση, ενέργεια και ακατανίκητη πίστη. Με είχε εντυπωσιάσει όχι μόνο με τη σπάνια διανοητική του υπεροχή, αλλά και ως μια αξιόλογη προσωπικότητα. Ένας άλλος πολύ γνωστός Ρώσος εμικρές δημοσιογράφος, ο N.I. Sazonov αποκάλυψε τον Marx αγαπημένο του δάσκαλο και ήταν περήφανος για την σύμπτωση των απόψεων τους.

Η ιδεολογική διάσταση μεταξύ του Marx και του μεγάλου δημοκράτη επαναστάτη Alexander I. Herzen (1812 -1870), εκδότη του διάσημου περιοδικού "Σήμαντρο" στο Λονδίνο. πυροδοτήθηκε από τις αμφίσημες εκτιμήσεις για τις προοπτικές της επανάστασης στη Ρωσία και τη θέση της αγροτικής τάξης σε αυτή. Ο Herzen τη θεωρούσε ως τη βάση για τον μετασχηματισμό του φεουδαρχικού συστήματος σε σοσιαλιστικό με την παράκαμψη του καπιταλιστικού σταδίου της ανάπτυξης. Αυτή την άποψη συμμερίζονταν και οι Ναρόντικοι (Ρώσοι Λαϊκιστές), και ο Herzen ήταν ο πιο ευφυής και φιλελεύθερος αντιπρόσωπός τους. Ο Marx εκείνο το διάστημα αρνούσαν την δυνατότητα μετάβασης από το φεουδαρχικό σύστημα στο σοσιαλισμό παρακάμπτοντας τον καπιταλισμό. Ο Herzen επίσης αμφέβαλε για τον ακρογωνιαίο λίθο της θεωρίας του Marx -την ταξική πάλη. Ο Marx επέκρινε τον Herzen, όπως και τον Bakunin για πανσλαβισμό, και αποκαλούσε τον Herzen "κοινωνικό-ντιλετάντη (ερασιτέχνη)". Ο Herzen με τη σειρά του ονόμαζε τους υποστηρικτές και τους υπερμάχους του Marx όχι "Μαρξιστές" αλλά "Μαρξίδες".

Λίγο αργότερα, η Ρωσίδα επαναστάτρια Vera I. Zasluchn (1849-1919) σε μια επιστολή της προς τον Marx έθεσε και πάλι το ερώτημα σχετικά με τη δυνατότητα μετάβασης από την αγροτική κοινωνία στον σοσιαλισμό. Ο Marx το 1881 στις επιστολές του προς αυτή εξέφρασε την ιδέα ότι υπό τη συνθήκη της νίκης της προλεταριακής επανάστασης στην Ευρώπη, αυτό το σενάριο εξέλιξης των γεγονότων θα μπορούσε να πραγματοποιηθεί. Τον επόμενο χρόνο στον πρόλογο τους για τη δεύτερη έκδοση του "Μανιφέστου του Κομμουνιστικού Κόμματος" στη ρωσική γλώσσα, ο Marx και ο Engels έγραψαν: "Αλλά παράλληλα με την γοργή εξάπλωση της καπιταλιστικής φρενίτιδας και με την μόλις τώρα αναπτυσσόμενη αστική γαιοκτησία, βρίσκουμε ότι στη Ρωσία πάνω από το ήμισυ της γης είναι κοινή ιδιοκτησία των αγροτών.

Τίθεται λοιπόν το ερώτημα: "Μπορεί η ρωσική κοινωνία -μιλώντας ειλικρινά, κατεστραμμένη σε μεγάλο βαθμό από το πρωτόγονο κοινοτικό σύστημα γαιοκτησίας- να μεταφερθεί κατευθείαν στην ανώτερη κομμουνιστική μορφή συλλογικής ιδιοκτησίας; Εναλλακτικά, σε αντίθεση, πρέπει να περάσει μέσα από την ίδια διαδικασία παρακμής, που ενυπάρχει στην ιστορική πορεία της Δύσης. Η μόνη πιθανή απάντηση σε αυτή την ερώτηση είναι η ακόλουθη: Αν η ρωσική επανάσταση αποτελέσει το σύνθημα για μια προλεταριακή επανάσταση στη Δύση, και οι δυο μαζί συμπληρώνουν η μια την άλλη, τότε η τωρινή ρωσική κοινοκτημοσύνη της γης μπορεί να χρησιμεύσει σαν αφετηρία για μια κομμουνιστική εξέλιξη.

Η πάλη μεταξύ των μαρξιστών στη Ρωσία

Παρόλο που το όνομα του Marx έγινε ευρέως γνωστό κατά τη διάρκεια της ζωής του, ο πραγματικός θρίαμβος ήρθε αργότερα. Ο Engels επίσης προσέλκυσε πολλούς υποστηρικτές, και από τη Ρωσία. Ο θεμελιωτής του ρωσικού μαρξισμού ήταν ο Georgie Plekhanov, που αναγκάστηκε να καταφύγει στην Ευρώπη. Μετέφρασε στα ρωσικά μια σειρά από τα έργα των Marx και Engels. Ο κύκλος της επανάστασης των μαρξιστών στην Ανατολή διευρυνόταν συνεχώς.

Στη Γερμανία εμφανίστηκε η Rosa Luxemburg και ο Carl Liebknecht, στη Ρωσία, ο Lenin, ο Martov και ο Trotsky. Η διαπάλη και η τριβή ξεκίνησε μεταξύ των υποστηρικτών του Marx. Η μια μερίδα μεμόταν την άλλη για στρέβλωση των θεωριών του Marx. Εμφανίστηκαν ετικέτες κατηγορίας: "ρεφορμιστής, ρεβιζιονιστής, αποστάτης, και οππορουνιστής". Ο Marx, ακόμη και κατά τη διάρκεια της ζωής του, γνωρίζοντας το πως ερμηνευόταν από τους αντιπροσώπους του γαλλικού εργατικού κόμματος, δήλωσε: "Ένα πράγμα είναι σαφές, ότι δεν είμαι μαρξιστής".

Ιδιαίτερα σκληρές μάχες μεταξύ των υποστηρικτών των θεωριών του Marx έλαβαν χώρα στη Ρωσία. Στο δεύτερο συνέδριο του Ρωσικού Σοσιαλδημοκρατικού Εργατικού Κόμματος (RSDRP) το 1903 έλαβε χώρα η ρήξη μεταξύ Μπολσεβίκων και Μενσεβίκων. Ο Marx υπέθετε ότι η σοσιαλιστική επανάσταση μπορούσε να λάβει χώρα σε πιο ανεπτυγμένες χώρες του καπιταλισμού όταν οι παραγωγικές δυνάμεις έχουν επιτύχει ένα εξαιρετικά υψηλό επίπεδο. Επανειλημμένα μίλησε εναντίον του κομμουνισμού του "στρατώνα", ενάντια στην πρόωρη επανάσταση, με την ικανότητα μόνο να αντιστρέψει την πορεία της ιστορίας. Ο Plekhanov και ο Martov συνεχώς αναφέρονταν σε αυτό. Ο Lenin επίσης υπέθετε ότι εξαιτίας της άνισης ανάπτυξης του καπιταλισμού στην εποχή του ιμπεριαλισμού, η επανάσταση θα μπορούσε να επιτύχει στον πιο αδύναμο κρίκο της αλυσίδας, που θεωρούσε ότι ήταν η Ρωσία.

Ο Α' Παγκόσμιος Πόλεμος επιδείνωσε την κατάσταση, που οδήγησε στην πτώση της Μοναρχίας στην Ρωσική Αυτοκρατορία και αργότερα στην Οκτωβριανή Επανάσταση. Υλοποιούμενο

το κοινωνικό εγχείρημα "του αδύναμου κρίκου" συνοδεύτηκε από σκληρότητα και παραβίαση των στοιχειωδών ελευθεριών κάτι που δεν ήταν ταιριαστό για το ιδεολογικό οπλοστάσιο του Marx. Η κυριαρχία του κόμματος και της κρατικής γραφειοκρατίας, που ακολούθησε, καλυπτόταν από τον μανδύα του μαρξισμού και την αναγκαιότητα να προστατευτούν τα συμφέροντα των εργαζόμενων μαζών ενάντια σε εξωτερικούς και εσωτερικούς κινδύνους.

Ο σοσιαλισμός κατά την ερμηνεία του Lenin και του Stalin και η συντριβή του

Η ιδεολογία της Σοβιετικής Ένωσης ισχυροποιούνταν και διευρυνόταν σε κλίμακα. Αντιπροσώπευε τον Μαρξισμό κατά την ερμηνεία του Lenin και έπειτα του Stalin. Ο αντικαπιταλιστικός και ο ταξικός χαρακτήρας διέτρεχε τις επιστημονικές σπουδές και τη λογοτεχνία. Παραθέματα από εκδόσεις των πολλών αντιτύπων των έργων του Marx μετατράπηκαν σε ιερές γραφές. Στα εκπαιδευτικά ιδρύματα ο μαρξισμός αντικατέστησε το νόμο του θεού, και έγινε θρησκευτικό δόγμα. Ο Marx αγιοποιήθηκε. Δεν είναι τυχαίο, ότι πολλοί μαρξιστές ήταν παιδιά ιερέων. Για παράδειγμα, ο πατέρας του διάσημου ακαδημαϊκού K.V. Ostrovityanov (συγγραφέας ενός σημαντικού εγχειριδίου πολιτικής οικονομίας) -τον οποίο μερικές φορές πίσω από την πλάτη του αποκαλούσαν "διάκονο" - ήταν ιερέας ενός χωριού.

Μια όχι καλά μελετημένη περεστρόικα (αναδιάρθρωση/μεταρρύθμιση) του γραφειοκρατικού καθεστώτος στη χώρα μας επέφερε την διάλυση της ΕΣΣΔ και την κατάρρευση του παγκόσμιου σοσιαλισμού τη δεκαετία του 90 του 20ού αιώνα. Ακολουθώντας την χωρίς διακρίσεις άρνηση καθετί σοβιετικού και του παρελθόντος, ο μαρξισμός διαγράφηκε. Υπό το κάλυμμα της απο-ιδεολογικοποίησης ενισχύθηκε η κουλτούρα και η προπαγάνδα του εγκληματικού και ολιγαρχικού καπιταλισμού. Οι μαρξιστικές σπουδές εξαφανίστηκαν από τα σχολεία και τα πανεπιστημιακά προγράμματα και αντικαταστάθηκαν από δυτικά προγράμματα σπουδών με αντίθετους σκοπούς. Πολλοί από αυτούς, που εχθές με πάθος πρέσβευαν τον Μαρξισμό-Λενινισμό, ξαφνικά άρχισαν να βλέπουν καθαρά και άρχισαν να υποστηρίζουν ότι και προηγουμένως ακόμη σκέπτονταν με τρόπο τελείως διαφορετικό κατά βάθος. Η θέση των κομμουνιστικών κομμάτων στο εξωτερικό επίσης υποχώρησε. Οι πρώην αρχηγοί του κόμματος άρχισαν να ισχυρίζονται ότι η ρίζα κάθε κακού βρισκόταν στις ίδιες τις ελαττωματικές ιδέες του Marx.

Στη Δύση αναγγέλθηκε ότι η ιστορία τελείωσε με τον καπιταλισμό. Όταν έγινε σαφές ότι οι χώρες, στις οποίες αποκαταστάθηκε ο καπιταλισμός, δεν κέρδισαν τίποτε, και ότι η κρίση στη Δύση έλαβε ακόμη πιο καθολικό και ιδιαιτέρως καταστροφικό χαρακτήρα, ο Marx προσέλκυσε ξανά αυξημένη προσοχή. Έτσι, στο αποκορύφωμα της παγκόσμιας οικονομικής καθίζησης το 2008 "Το Κεφάλαιο" επανεκδόθηκε μαζικά, με γοργό ρυθμό, για να ικανοποιήσει την αυξανόμενη ζήτηση. Οι

κύριες ιδέες του Marx δεν είναι παροδικές. Οι κύριες ιδέες του Marx δεν μπορούν να ξεπεραστούν ή να πεθάνουν. Είναι αθάνατες, όπως οι ανακαλύψεις του Αρχιμήδη, του Κοπέρνικου, του Γαλιλαίου ή του Τζιορντάνο Μπρούνο.

Υπό τη σημαία του μαρξισμού, συνεχίζουν να κυβερνούν οι ηγέτες της Κίνας, του Βιετνάμ, της Κούβας και της Βόρειας Κορέας. Κατά τη διάρκεια των πρόσφατων προεδρικών εκλογών στη Ρωσική Ομοσπονδία υπήρχαν 3 κομμουνιστές ή στενά συνδεδεμένοι με αυτούς, μεταξύ των υποψηφίων. Οι κύριες ιδέες της θεωρίας του Marx επιβεβαιώνονται και σήμερα. Το Παγκόσμιο Κεφάλαιο εξακολουθεί να εκμεταλλεύεται τον κόσμο. Οι πορτοκαλί επαναστάσεις στη Μέση Ανατολή και τη Βόρεια Αφρική, τα γεγονότα στην Ουκρανία και τη Συρία αποδεικνύουν τις επιθετικές νεο-αποικιακές φιλοδοξίες της Δύσης, ειδικά του Αγγλο-σαξονικού συνδέσμου, που φέρνει την ανθρωπότητα επικίνδυνα μπροστά σε μια "Αποκάλυψη". Επιπλέον η Ρωσία υπόκειται σε ιδιαίτερη πίεση.

Στην Ουάσιγκτον και το Λονδίνο δεν αρέσει η σημερινή φιλοδοξία για αυτό-ανάπτυξη και η εγκατάλειψη της προηγούμενης πορείας σχετικά με τις πρώτες ύλες και τις αγορές. Λόγω των κυρώσεων, που μας επιβάλλονται, οι υποτακτικοί των ολιγαρχών κάνουν το καλύτερο δυνατό για να τους βοηθήσουν να βγουν από τον κίνδυνο. Ισχυρίζονται ότι οι δισεκατομμυριούχοι, υποτίθεται ότι δεν χρειάζεται να υφίστανται ζημιές εξ' αιτίας των εσφαλμένων πολιτικών κρίσεων, και η "εθνικοποίηση" είναι αποδεκτή μόνο υπό την προϋπόθεση της "δίκαιης αποζημίωσης" αλλά όχι της απαλλοτρίωσης. Κατά κάποιο τρόπο, έχει ξεχαστεί, ότι ο πλούτος των ολιγαρχών προέρχεται από την "εκποίηση περιουσιακών στοιχείων" της δεκαετίας του 90 και άλλων μεθόδων σφετερισμού της πρώην δημόσιας περιουσίας της ΕΣΣΔ. Επανεπιλημμένως, πρόκειται για την εθνικοποίηση των απωλειών που στοχεύουν σε περαιτέρω ιδιωτικοποίηση των κερδών.

Έτσι, οι κυρώσεις πλήττουν τα συμφέροντα του λαού, και οι ολιγάρχες, ως συνήθως, λαμβάνουν βοήθεια και υποστήριξη από πολιτικούς κύκλους στενά συνδεδεμένους με αυτούς. Τον Ιούλιο του τρέχοντος έτους, ο οικονομικός σύμβουλος του Προέδρου της Ρωσικής Ομοσπονδίας A. Belousov έστειλε στον προϊστάμενό του προτάσεις για την κατάσχεση μέρους των έκτακτων εσόδων του 2017 από 14 μεταλλουργικές, μεταλλευτικές και χημικές εταιρείες που ανήλθαν στον ποσό των 513 δις ρουβλίων (περίπου 7,5 δις δολάρια). Ωστόσο, οι Ρώσσοι ολιγάρχες, που έχουν συσσωρεύσει στα χέρια τους το 1/3 του εθνικού πλούτου της χώρας, ευθέως απέρριψαν αυτή την πρόταση.

Οι ιδέες του Marx υποστηρίζονται από τα αδιάσειστα γεγονότα της σύγχρονης πραγματικότητας. Οι κορυφαίοι διανοητές της Δύσης δεν μπορούν να προσπεράσουν τον Marx. Έτσι, στα μέσα του περασμένου αιώνα ο διάσημος Αυστρο-Αμερικανός οικονομολόγος Joseph Schumpeter παραδέχθηκε: "Ο Marx στην ανάλυσή του σχετικά με τον τρόπο της συντριβής της καπιταλιστικής

κοινωνίας ήταν λάθος. Αλλά, ήταν σωστός, προβλέποντας ότι εν καιρώ θα προκύψει. Ένας άλλος σπουδαίος στοχαστής ο John Kennet Galbright επανέλαβε πολλές φορές, ότι "ο σοσιαλισμός υπαγορεύθηκε από τις περιστάσεις".

Τι έγινε παρωχημένο;

Αλλά αυτό σημαίνει ότι στις θεωρίες του Marx τίποτε δεν είναι ξεπερασμένο και δεν απαιτεί αναθεώρηση; Σίγουρα, όχι. Ο χρόνος έδειξε, ότι η ιδέα της "δικτατορίας του προλεταριάτου", που τότε εφαρμόστηκε στην πραγματική ζωή, είναι έμπληη από "τη δικτατορία των μεμονωμένων ατόμων", από την παραβίαση της δημοκρατίας και τον ολοκληρωτισμό. Άλλωστε, εν τέλει, όχι το προλεταριάτο αλλά η διανόηση γίνεται το πιο προοδευτικό και πολυπληθές στρώμα της κοινωνίας. Η διαρκής ανάπτυξη των παραγωγικών δυνάμεων απαιτεί διανοητική εργασία. Η παγκόσμια πρακτική δείχνει την δυνατότητα της ειρηνικής ανάπτυξης του καπιταλισμού στην κατεύθυνση μιας μεικτής κοινωνίας με ένα ανεπτυγμένο σύστημα κοινωνικής ασφάλισης. Κατά τη διάρκεια των 135 χρόνων που μεσολάβησαν από τον θάνατο του Marx, μια συγκεκριμένη αντίθεση στον αστικό σχηματισμό, ως αντικατάσταση του καπιταλισμού, δεν επιβεβαιώθηκε πουθενά. Ο Σοσιαλισμός, σε καμία μεμονωμένη χώρα δεν μετασχηματίστηκε στο υψηλότερο στάδιο του κομμουνισμού.

Κάποιος θα πει, ότι δεν είναι ακόμη η ώρα, ότι κάποια στιγμή είναι βέβαιο ότι θα συμβεί. Ωστόσο αυτό μπορεί να ειπωθεί για οποιοδήποτε ζήτημα στον κόσμο, αλλά, αυτό που βλέπουμε στην πράξη, δείχνει ότι το караβάνι της ιστορίας της ανθρωπότητας κινείται προς μια ελαφρώς διαφορετική κατεύθυνση. Η ουτοπία της Μαρξιστικής ιδέας του κομμουνισμού εμφανίζεται ως ο απόλυτος αντίποδας του καπιταλισμού. Ο Hegel, τον οποίο ο Marx θαύμαζε τόσο πολύ στην νιότη του, λέει: "Ούτε η κατηγορηματική άρνηση, ούτε η σκεπτικιστική άρνηση ...είναι χαρακτηριστική και απαραίτητη στη διαλεκτική, η οποία, φυσικά, εμπεριέχει κάποια στοιχεία άρνησης και, επιπλέον, ως το πιο βασικό της στοιχείο, - όχι, αλλά η άρνηση ως μια στιγμή σύνδεσης, ως μια στιγμή προόδου με τη διατήρηση του θετικού".

Και αυτό που αναπόφευκτα ακολουθεί, είναι ότι κατά την οικοδόμηση μιας νέας κοινωνίας, δεν υπάρχει ανάγκη να απορριφθεί ό,τι θετικό δημιουργήθηκε νωρίτερα, ακόμη και κατά τον καπιταλισμό. Αλλά αυτή η ιδέα δεν κληρονομήθηκε από τον Marx, που διακήρυξε τον αντικαπιταλιστικό χαρακτήρα του νέου κοινωνικού σχηματισμού, και υμνούσε την ταξική πάλη. Και αυτό οδήγησε στο αμφιλεγόμενο σύνθημα για την απόλυτη καταστροφή της προηγούμενης κοινωνίας και την οικοδόμηση μιας νέας από το μηδέν.

Πνεύμα και Στάχτες

Ο Marx έλεγε ότι είχε θεμελιώσει μόνο τους ακρογωνιαίους λίθους της επιστημονικής γνώσης, ώστε να εξελιχθούν σε διαφορετικές κατευθύνσεις. Ακριβώς αυτό είναι που λείπει. Εάν η πράξη είναι το κριτήριο της αλήθειας, δεν θα έπρεπε να οδηγείται από αυτή ευθύς εξαρχής; Και τι είναι αυτό που πρέπει να λατρεύεται, -οι στάχτες ή το πνεύμα του δασκάλου; Και δεν πρέπει οι άξιοι ακόλουθοι κάθε διδασκαλίας να αναθεωρούν τις απαρχαιωμένες και μη ανταποκρινόμενες στα γεγονότα της ζωής προηγούμενες απόψεις;

Οι μεταρρυθμίσεις του γραφειοκρατικού σοσιαλισμού που ξεκίνησαν στην Κίνα πριν 40 χρόνια, σε αντίθεση με τη δική μας περεστρόικα έχει φέρει 1,5 δις ανθρώπων μπροστά σε μεγάλα επιτεύγματα και αλλαγές. Η σημερινή κοινωνική κατάσταση της χώρας χαρακτηρίζεται από τους ηγέτες και τους κορυφαίους θεωρητικούς ως "σοσιαλισμός με κινεζικά χαρακτηριστικά". Είναι αυτή η διατύπωση άψογη; Δεν υπάρχει αμφιβολία ότι η Κίνα έχει βρει ένα κοινωνικό μοντέλο, που συμβάλλει στην πιο γοργή ανάπτυξη των παραγωγικών δυνάμεων και ικανοποιεί τα θεμελιώδη συμφέροντα της μεγάλης πλειοψηφίας του λαού. Εάν αυτό το μοντέλο είναι πράγματι σοσιαλισμός, τότε η διατύπωση είναι σωστή. Αλλά το θέμα είναι ότι στην παραδοσιακή αντίληψη στην Κίνα σήμερα υπάρχει μια γόνιμη συμβίωση σοσιαλισμού και καπιταλισμού, που εδώ και καιρό αποκαλείται στις κοινωνικές επιστήμες σύγκλιση. Μια τέτοια συνεκτική κοινωνία αναπόφευκτα θα έχει σοβαρές αντιφάσεις, καθώς κάτω από μια στέγη δρουν ταυτόχρονα διαφορετικοί νόμοι και ρυθμιστικοί παράγοντες: σχεδιασμός και αγορά, σοσιαλιστικά και καπιταλιστικά στοιχεία.

Και όσοι αποκαλούν αυτόν τον συνδυασμό σοσιαλισμό (ακόμη και με τα Κινεζικά χαρακτηριστικά) δεν παραιτούνται από την αλήθεια; Από τακτική και πολιτική άποψη, μια τέτοια θέση δεν μπορεί να γίνει κατανοητή. Ωστόσο, θεωρητικά είναι ευάλωτη. Από πρώην μαρξιστικές λενινιστικές θέσεις, μια τέτοια κοινωνία δεν μπορεί να είναι μακρόβια, καθώς φαίνεται ότι έχει εγγενείς ασυμβίβαστες αντιφάσεις. Όμως η πρακτική δείχνει ότι αυτό είναι δυνατόν. Ακριβώς μια τόσο επιδέξια διατήρηση ισορροπιών οδηγεί σε βέλτιστα αποτελέσματα στην Κίνα. Μια περίπτωση στο Βιετνάμ. Όμως αυτό οδηγεί σε πολύ σημαντικά συμπεράσματα.

Συνεκτική Κοινωνία

Αδιαμφισβήτητα γεγονότα της σύγχρονης ιστορίας αναδεικνύουν την αναγκαιότητα του συνδυασμού των καπιταλιστικών και σοσιαλιστικών θεμελίων, των αρχών τόσο της σχεδιασμένης οικονομίας όσο και της οικονομίας της αγοράς. Ο επιδέξιος συνδυασμός οδηγεί στην διαχείριση των πιο σημαντικών παραγόντων της ανάπτυξης μιας κοινωνίας: υψηλά ποσοστά οικονομικής ανάπτυξης, κοινωνική δικαιοσύνη, προαγωγή της πνευματικής ελευθερίας των πολιτών. Μια τέτοια σύγκλιση ή ενοποίηση δίνει επαρκή βάση για να ισχυριστούμε ότι η ανθρωπότητα μεταβαίνει σε ένα νέο

ενοποιημένο σχηματισμό. Η ιδέα ότι ο καπιταλισμός είναι "αιώνιος" ή "φυσικός" είναι μακριά από την πραγματικότητα, όπως και η ιδέα ότι ο σοσιαλισμός είναι "τεχνητός" ή "κατασκευασμένος από τον άνθρωπο".

Έχοντας έναν αριθμό αναγκαίων δυνατών σημείων, και τα δύο συστήματα εμφανίζονται αρκετά "αντικειμενικά", κι έτσι δεν είναι τυχαίο το γεγονός ότι έχουν επιλεγεί στο παρελθόν από την ανθρωπότητα. Ωστόσο, και οι δύο σχηματισμοί είναι ασταθείς, χωρίς συνοχή και απαιτούν την αλληλεπίδραση και την αλληλο-υποστήριξη. Είναι γι' αυτόν ακριβώς τον λόγο που οι χώρες που απολαμβάνουν την πιο γοργή κοινωνικο-οικονομική ανάπτυξη έχουν υιοθετήσει το ενοποιημένο σύστημα ως βάση. Αυτό το συμπέρασμα είναι ιδιαίτερος σημαντικό για τη χώρα μας, η οποία ως αποτέλεσμα των λανθασμένων μεταρρυθμίσεων, βρίσκεται τώρα υπό συνθήκες ενός γραφειοκρατικού και ολιγαρχικού καπιταλισμού.

Η νέα συνεκτική κοινωνία θα πρέπει να χρησιμεύει και ως οδηγός και ως στόχος στην διαδικασία της αλλαγής της κοινωνικής ανάπτυξης και της βέλτιστης οικονομικής πολιτικής. Αναφερόμενος στην σοσιαλιστική τάση της ανάπτυξης της ανθρωπότητας ο Marx ήταν αληθής. Παράλληλα με αυτό η συμβίωση των καλύτερων χαρακτηριστικών του καπιταλισμού και του σοσιαλισμού στην εποχή μας έγινε το πιο υποσχόμενο πεδίο της κοινωνικής εξέλιξης. Η συνεκτική κοινωνία έρχεται σε αντικατάσταση και του καπιταλισμού και της καθαρής σοσιαλιστικής πρακτικής.

Μια τέτοια διόρθωση στην μαρξική προσέγγιση για τους σχηματισμούς είναι σημαντική για την ανάπτυξη μιας νέας ιδεολογίας στη χώρα μας. Στη φύση της ανθρωπότητας, οι κοινωνικές αρχές συνυπάρχουν με έναν εγωισμό. Ο Adam Smith πίστευε ότι χάρη στο "αόρατο" χέρι της αγοράς, η κοινωνία θα πρέπει πάντα να κινείται προς την τέλεια κατάσταση. Ο Marx έδωσε έμφαση στη δικαιοσύνη και τις κοινωνικές πτυχές, αλλά έθεσε σε προτεραιότητα τις ταξικές πλευρές ως ακρογωνιαίο λίθο. Η ιστορία δείχνει ότι η εξεύρεση μια ισορροπίας μεταξύ 2 αντιθετικών, ωστόσο πραγματικών πλευρών της ανθρώπινης φύσης, ικανοποιεί την ανάγκη εντοπισμού ενός βέλτιστου μοντέλου ζωής για την κοινωνία.

(*) μετάφραση από τα αγγλικά, Βάσια Χιώτη